

Bertaldó András

A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás 20. századi magyarországi története

„Múlt nélkül nincs jövő,
s mennél gazdagabb a múltad,
annál több fonalon kapaszkodhatsz a jövőbe.”
(Babits Mihály)

Tanulmányomban a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás 20. századi magyarországi történetét mutatom be. Elemzésem során nem a hagyományos módszert választottam, azaz hogy egyenként vizsgálom az egyes korszakokat és az azokhoz kapcsolódó jogszabályi rendelkezéseket. Ugyan ezek felvázolása elengedhetetlen, azonban szerkezetét tekintve tanulmányom az egyes jogintézményekre, azok alakulására, fejlődésére, eltűnésére, majd újbóli megjelenésére koncentrál. Ennek keretében egy pillanatra megállva, elhaladunk mérföldkövek mellett, és (jogalkotási) javaslatot teszek néhány elfeledett előírás ismételt inkorporációjára.

1. Évtizedek és jogszabályok:

A büntető eljárásjog a 19. század közepétől önállósodott, és különült el az anyagi büntetőjogtól.

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. tc. (Bp.) mindössze annyiban érintette a fiatalkorúakat, hogy ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor a 16. életévét még nem töltötte be, akkor tisztázandó az a kérdés, hogy az elkövetéskor rendelkezett-e a bűnösségének felismeréséhez szükséges belátással. A rendelkezés a ma hatályos eljárási jogszabályból ismerős lehet, csak ma már a 12 és 14 év közötti bűnelkövetőknél áll fenn ez a követelmény.

Ezt viszonylag hamar követte a felismerés, hogy a fiatalkorú terheltek igényeinek és érdekeinek mérlegelése mentén speciális szabályok kialakítása szükséges. A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. tc. (Fb.) vívmánya, hogy felállította a fiatalkorúak bíróságát – amely azonban nem jelentett szervezetenként önálló intézményt –, emellett kimondta, hogy a Bp. csak annyiban alkalmazandó, amennyiben az Fb. szabályaiból más nem következik, azaz utóbbit elsőbbség illeti meg. Az azt követő száz évben a magyar szabályozás ezt a megoldást követte, azaz az általános eljárási jogszabályba került bele a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás külön szabályainak a rendszere. A törvényhez fűzött indokolásból kiderül, hogy a fiatalkorúak ügyében fő cél az egyéniség megismerése révén minél célravezetőbb intézkedések megtétele.¹ A törvényhozó feladatának érezte a felelősség, a bűnösség, illetve az igazságosság kérdéskörének tisztázásán túl a fiatalko-

rú megmentését is, az eljárás káros hatásaitól való megóvását. Éppen ezért szükséges, hogy el lehessen térni az általános eljárási szabályoktól, a bíróság pedig szélesebb intézkedési lehetőséggel bírjon, egyszerűbben, gyorsabban, közvetlenebbül járhatson el, kevesebb időt fordítson az alakításokra.²

Mivel a következő nagy eljárásjogi kódex, a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény (II. Bp.) nem érintette a fiatalkorú terhelteket, egy rövid ideig még az Fb. volt hatályban. A II. Bp.-ben azonban felhatalmazást kapott az igazságügyi miniszter, hogy a fiatalkorúak bíróságára és a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásra rendeletet alkosson. Így született meg a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntetőeljárásai rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. törvényerejű rendelet. Az 1951. évi tvr. különlegessége abban állt, hogy Magyarországon a mai napig egyedülálló módon egy jogszabályba helyezte az anyagi és eljárásjogi rendelkezéseket. [Ezzel megelőztük Németországot, ahol 1953 óta szabályozza külön törvény – a *Jugendgerichtsgesetz (JGG)* – fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi, eljárási jogi és büntetés-végrehajtási normákat.] Emellett nem az általános eljárási jogszabály részeként, külön rendelkezéseként kerültek terítékre a fiatalkorú terheltek elleni szabályok, hanem önálló törvényerejű rendeletet alkottak meg. Előtte és utána az általános szabályokat a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás rendelkezéseibe foglalt eltérésekkel kellett és kell alkalmazni. (A 21. században is felmerült a szabályozás önállóságának kérdése. Ligeti Katalin elkészítette a fiatalkorúakra vonatkozó büntető anyagi és eljárási jogszabályokat tartalmazó törvény tervezetét, mely azonban nem lépett hatályba.)³

Az 1951. évi tvr. módosítására egyébként már három évvel később, a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról szóló 1954. évi 23. tvr.-rel sor került.

Az 1950-es évektől kezdve három évtizeden keresztül minden tíz évre jutott egy eljárási jogszabály. A büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. tvr. (I. Be.) tartalmilag nem jelentett forradalmi újítást, jelentős részben átvette a II. Bp. rendelkezéseit. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás szabályai az I. Be. 320–342. §-aiba kerültek, így megszűnt a fiatalkorúakra vonatkozó önálló szabályozás, amit az 1951-es tvr. hozott létre. A rendelkezéseket különjárásként beemelték az egységes eljárási szabályrendszerbe.

Ezen a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény (II. Be.), valamint a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (III. Be.) sem változtatott. Látható, hogy először 1973-ban került törvényi szintre a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásra vonatkozó normarendszer.

A jelenlegi ismereteink szerinti végállomás a hatályos szabályozás, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.).

2. A fiatalkorúak bíróságáról

A fiatalkorúak bírósága a gyermekmentő mozgalom nyomán először az Egyesült Államokban jelent meg, és Benjamin Barr Lindsey (1869–1943) bíró nevéhez köthető,

aki nem is annyira bíróságnak, mint inkább nevelőtanácsnak szánta. A cél nem a büntetőjogi eszközök – letartóztatás, elítélés, megbüntetés – előtérbe helyezése, hanem a megjavítás, a nevelés, a megmentés volt.⁴

Az Fb. rendelkezett először a fiatalkorúak bíróságának létrehozásáról. Az igazságügyi miniszter kötelessége, hogy ilyeneket alakítson a királyi törvényszékeknél, lehetősége pedig, hogy a királyi járásbíróságokon is megtegye ugyanezt, ha a fiatalkorúak nagyobb száma vagy más fontos ok indokolja.

A királyi járásbíróság mint fiatalkorúak bírósága illetékességgel rendelkezhet egy vagy több szomszédos királyi járásbíróság területére is. A III. Be. hatálya idején egészen 2011. augusztus 31-ig a székhelyi helyi bíróságok rendelkeztek kizárólagos illetékességgel a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás lefolytatására. Azaz a székhelyi helyi bíróság illetékességgel rendelkezett a megye egész területére vonatkozóan.

Akár királyi törvényszékről, akár királyi járásbíróságról legyen szó, a fiatalkorúak bírósága egyesbíróságot jelentett. A fiatalkorúak bíróját az igazságügyi miniszter jelölte ki három évre, mely meghosszabbítható volt. A helyettesét az adott bíróság vezetője jelölte ki.

A szakbírók tudás- és tapasztalatfelhalmozását kívánta garantálni az a szabály, melynek értelmében a fiatalkorúak bíróját csak a királyi ítélőtábla elnöke engedélyével lehetett más teendővel foglalkoztatni (a fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913.VII. törvénycikk életbeléptetéséről és végrehajtásáról a m. kir. igazságügyminiszter 1913. évi 56000 I. M. sz. rendelet 6. §-a). Ehhez képest 2020-ra nagy változások következtek be. Működnek kisebb székhelyi járásbíróságok, ahol minden bíró egyben perbíró, nyomozási bíró és fiatalkorúak bírója. Debreczeni Lilla meglátása szerint pozitív hatása lenne, ha ma is létezne az 1913-ashoz hasonló korlátozás.⁶

Baumgarten Izidor megállapítása szerint „a fiatalkorúak érdekében alkotott jogszabályok eredményessége nagyjából a kijelölésnél érvényesülő megfontoltságtól fog függeni, nevezetesen attól, hogy akik fiatalkorúak ügyeivel foglalkoznak, azoknál ne hiányozzék a nyílt fő, meleg szív és igaz lelkesedés”.⁷

A fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe tartoztak a fiatalkorúak bűnügyei és kihágásai mellett a szülőknek, a gyámoknak, a gondnokoknak, illetve a felügyelőknek az általuk gondozott és felügyelt gyerekek és fiatalkorúak

személye ellen elkövetett kihágásai és vétségei. A vétségek közül azonban csak azok, amelyek nem haladták meg a járásbíróság hatáskörét.

Az illetékességet az elkövetés, a fiatalkorú törvényes képviselőjének lakó- vagy tartózkodási, illetve a fiatalkorú terhelt tartózkodási helye alapozta meg. Az egyenlően illetékes bíróságok között a megelőzés döntött.

Igazi unikum, hogy az Fb. hatálya idején minden fiatalkorút a bíróságnál kellett feljeleníteni. Ezt a bíróság ha-

ladéktalanul közölte az ügyészszéggel, és annak indítványáig csak a halaszthatatlan intézkedéseket tette meg. Az ügyész vagy a magánvádló indítványára a bíróság rendelte el a nyomozást, melyet a rendőrség közreműködésével a bíró vezetett. A rendőrség a bíró utasítása nélkül csak a halaszthatatlan nyomozási cselekményeket végezhetette el. A háttérben az a megfontolás állt, hogy a szakmai ismeretekkel járó bírónak már a nyomozás során széles mérlegelési lehetősége lehessen, és

már akkor megtehesse a későbbiekben elemzett intézkedéseket, vagy szüntethesse meg a büntetőeljárást. Ez kuriózum maradt a magyar büntető-eljárásjog történetében. Azt ma senki nem vitatja, hogy a nyomozás és az ítékezés egymástól különüljön el a fiatalkorúak esetében. Visszont elvárás, hogy mint különleges bánásmódot igénylő személyekkel szemben mind a rendőrök, mind pedig az ügyész és a bíróság a kellő ismeretekkel és készségekkel (életkori sajátosságok és a „mai fiatalok” érdeklődésének ismerete, kommunikáció, pszichológiai, pedagógiai ismeretek⁸) felvértezve járjon el.

Szintén csak az Fb.-hez köthető az a szabály, hogy a fiatalkorúak bírósága helyett a rendes bíróság járt el, ha a terhelt a bűncselekményt a 15. életévének a betöltése után követte el; ha a fiatalkorúak bíróságának hatáskörébe tartozó bűncselekményen túl a 18. életévének betöltését követően a rendes bíróság hatáskörébe tartozó bűncselekmény miatt is felelősségre vonták.

Az 1951. évi tvr. némileg átalakította a fiatalkorúak bíróságának rendszerét. A megyei bíróságok mindegyike egyben fiatalkorúak bírósága is volt, azonban a járásbíróságok szintjén továbbra is maradt az igazságügyi miniszter általi kijelölés, a járásbíróság elnöke által meghatározott helyettesítési rend. Jelentős újítása a társasbíráskodás bevezetése. A preambulum szerint ugyanis a Magyar Népköztársaság különös gondot fordít az ifjúság fejlődésére

Ben Lindsey a fiatalkorúak bíróságán a coloradói Denverben⁵

és nevelésére. A kiemelt figyelem ékes bizonyítékaként nemcsak a kijelölés révén tapasztalatra szert tevő bíró, hanem a két ülnök is rendelkezett szakértelemmel. Egyikük a pedagógus-szakszervezet, másikuk pedig a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének tagja volt. Ahogy Herke Csongor megjegyzi, manapság legfeljebb a férfiak szerepeltetésének előírása lehetne indokolt, figyelemmel a bírói szakma elnöiesedésére.⁹

Ha leszámítjuk azt, hogy az egyik ülnököt nem a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége delegálta, hanem a megyei (fővárosi) és a járási tanács választotta, akkor azt mondhatjuk, hogy a fiatalkorúak bíróságán az I. Be. érdemben nem változtatott.

A II. Be. bővítette a specializációt azzal, hogy a másodfokú, három fős tanács egyik tagja is az igazságügyi miniszter által kijelölt bíró.

A már említett központosítást a III. Be. vezette be azzal, hogy kijelölés helyett automatikusan a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság lett a fiatalkorúak bírósága. Igazgatási okokkal függ össze, hogy a fiatalkorúak bíróit már nem az igazságügyi miniszter, hanem az Országos Igazságszolgáltatási Tanács jelölte ki. (A kijelöléshez nem nyújtottak mérlegelési szempontokat a jogszabályok, amint Holé Katalin és Kadlót Erzsébet megjegyzi, ez quasi szokásjogi alapon történt.)¹⁰ Az egyik ülnök maradt pedagógus, megszűnt azonban, hogy legalább egy nőnek kell lennie a tanácsban. A III. Be. egyik módosításának eredményeként 2011. szeptember 1-től a megyei bíróságok mellett valamennyi helyi bíróságon működött fiatalkorúak bírósága.

Amint látható, három lehetőség áll fenn: létrehozni a fiatalkorúak (külön)bíróságát, esetleg a székhelyi bíróságok kizárólagos illetékességét megállapítani, vagy az általános illetékességű bíróságokon megalkotni speciális összetételű tanácsokat.¹¹ Több mint fél évszázada járt útról tért le a jogalkotó, amikor a Be. megalkotásakor ismét az egyesbíró eljárását tette főszabállyá. Tanács csak akkor alakul, ha a bűncselekmény súlya – legalább 8 évig terjedő szabadságvesztés-büntetéssel fenyegetett – vagy az egyesbíró megfontolása indokolja. A szakmaiságot továbbra is a kijelölés – az igazgatási változásokra tekintettel az Országos Bírósági Hivatal elnöke által –, illetve az kívánja biztosítani, hogy ülnök csak pedagógus, pszichológus vagy a gyermekvédelem területén dolgozó szakember lehet.

Az egyesbíró eljárásának főszabállyá tétele, és az, hogy valamennyi helyi bíróság ellátja a fiatalkorúak bíróságának a feladatát, a viták keresztüzében állt. A módosítások célja a hatékonyság, gyorsaság növelése, a költségek csökkentése, a munkateher egyenlőbb elosztása volt. Kritikussai – így a például Rosta Andrea – szerint azonban áldozatul esett a sok felhalmozott tapasztalat, az egy kézben összpontosulás, mely a szakszerűtlenséget, a túlzott szigorot és az életkori jellemzők figyelmen kívül hagyását vonhatja maga után.

3. A büntetőeljárás alanyairól

3.1. A fiatalkorúak ügyésze

Az Fb. óta fennálló előírás, hogy a vádképviselőt oly módon kívánja a specialitást elősegíteni, hogy a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban az ügyészség vezetője által kijelölt fiatalkorúak ügyésze jár el. Már az Fb. is úgy rendelkezett, hogy az ügyész nélkül a tárgyalás nem tartható meg. Az I. Be. óta újra kötelező a tárgyaláson való részvétele.

Itt említjük meg, hogy bár az Fb. még lehetővé tette a fiatalkorú terhelttel szemben magánvádas büntetőeljárás lefolytatását, az 1951. évi tvr. óta azonban erre nincs lehetőség. Ma is irányadó, hogy ilyen esetben az ügyészség emelhet közvédat, ha ezt szükségesnek tartja. Ugyanígy a pótmagánvádlóként történő fellépés is kizárt, ha a terhelt fiatalkorú.

3.2. A védő

Ma már vita tárgyát nem képező evidenciaként foghatjuk fel, hogy a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás teljes egészében védő részvétele kötelező.

Ezzel szemben az Fb. a bíróságra bízta annak eldöntését, hogy ha a terheltnek – az akkori kifejezést használva – nincs választott védője, és a védelem célszerűnek mutatkozik, az erre jelentkező ügyvédek, ügyvédhelyettesek, ügyvédjelöltek közül az eljárás bármely szakaszában védőt rendeljen ki. Ahogy már a fentiekben megállapítottuk, az Fb. széles felhatalmazást, intézkedési lehetőségeket biztosított a bírónak. A védő kirendelésének mérlegelése is illeszkedik ebbe a sorba.

Garanciális szempontból mai szemmel nézve kifogásolható, hogy az 1951. évi tvr. alapján kizárólag azért, mert fiatalkorú terheltéről van szó, nem kötelező a védő tárgyaláson való részvétele.

Tágítja a garanciális rendelkezést az I. Be. azzal, hogy már a nyomozás befejezésétől kötelező a védő részvétele.

A II. Be. révén 1973 óta állandó előírás, hogy az eljárás teljes egészében kötelező a hivatásos védelem. Kezdő időpontja a gyanúsítás közlése, záró időpontja pedig a jogerős határozat meghozatala. Ha rendkívüli perorvoslatra kerül a sor, akkor is szükség van a védőre, ellenkező esetben hatályon kívül helyezéshez vezető abszolút eljárási szabálysértésről beszélhetünk.¹²

Ez a múlt és a jelen. Megemlítjük Fenyvesi Csaba, illetve Halász Beáta¹³ javaslatát, hogy a bírókhöz és az ügyészekhez hasonlóan a védők is specializálódjanak, ha a fiatalkorú terheltnek büntetőeljárási védelmét kívánják ellátni. Érdemibb és hatékonyabb lenne meglátása szerint a védelem, ha a fiatalkorúak védelmét az életkori sajátosságokra felkészült, a megfelelő személyiségjegyekkel és hozzáállással rendelkező ügyvédek látnák el.¹⁴

3.3. A törvényes képviselő

Az Fb. egyrészt lehetőséget biztosít a bíróságnak, hogy az egyéni értékelés bizonyítási eszközeként tanúként hallgassa ki (erre nem tagadhatta meg a válaszadást) és idézze a törvényes képviselőt. Másrészt pedig, ha a fiatalkorú terhelt szabályszerű idézés ellenére nem jelent meg a bíróságon, akkor a törvényes képviselője elzárásra is átváltoztatható pénzbüntetéssel felelt, kivéve, ha igazolta, hogy a mulasztásban őt hiba nem terheli.

Az 1951. évi tvr. kötelező jelleggel írta elő a törvényes képviselő idézését, tanúkénti kihallgatását. Azért, hogy a fiatalkorúak bírósága a speciális célnak eleget tegyen, és a fiatalkorú terhelt egyéniségét, értelmi fejlettségét, életviszonyait megismerje, az erre vonatkozó adatok közlésére nem állt fenn vallomástétel-megtagadási lehetőség, tanúzási mentesség. Ezen az I. Be. sem változtatott.

A törvényes képviselőt szokás másodvédőként is nevezni. Ezt leginkább a II. Be. alapozta meg azzal, hogy jogosítványait kiszélesítette. A nyomozás befejezése után megtekintheti az ügy iratait, a nyomozás során pedig azokat az eljárási cselekményekről készített iratokat, amelyekben jelen lehetett. A jelenléti, észrevételezési, felvilágosításkérési jogaira ugyanazok a szabályok érvényesek, mint a védőre. Míg a védő elsősorban szakmai, addig a törvényes képviselő érzelmi támaszt jelent a büntetőeljárás során a fiatalkorú terheltnek.

A törvényes képviselővel kapcsolatban a II. Be.-ben jelenik meg a „másodvédő helyettesének”, az eseti gondnoknak az intézménye. Ha ugyanis a bűncselekményt a fiatalkorú terhelt a törvényes képviselőjével együtt követte el, vagy az érdekeik egyébként ellentétesek; vagy a törvényes képviselő akadályozva van; vagy nincs törvényes képviselő, a személye nem állapítható meg, akkor a bíróság megkeresésére a gyámhatóság eseti gondnokot rendel ki, akinek a jogköre a törvényes képviselőével megegyezik. A törvényes képviselő tanúkénti kihallgatására vonatkozó szabályok ugyanazok maradtak, mint az I. Be.-ben.

A III. Be. szabályozása megegyezik a II. Be.-vel.

Lényegében a Be. sem tért el koncepcionálisan ettől, mindössze részletezte az együttműködési kötelezettséget, a tanúkénti kihallgatásra csak lehetőséget ad.

3.4. A pártfogók

Az Fb. rugalmas szabályai lehetővé teszik, hogy az igazságügyi miniszter a fiatalkorúak bírósága – és nem pedig a fiatalkorú terhelt – mellé hatósági közegnek tekintendő pártfogó tisztviselőt nevezzen ki, aki a bíró utasítása szerint jár el. Őt bízta meg a bíró azzal, hogy tájékoztassa őt a fiatalkorú terhelt egyéniségéről, életviszonyairól. A pártfogó multifunkcionális szerepét tükrözi, hogy már a büntetőeljárás hatálya alatt a fiatalkorú terhelt mellé is rendelheti a bíróság, ha a nevelés ellenőrzése, felügyelete érdekében szükséges.

Utóbbi feladatot az 1951. évi tvr. alapján már a járási és városi tanács végrehajtó bizottsága látja el. Ők teszik meg a védő- és óvintézkedéseket az erkölcsi fejlődés, nevelés, gondozás, a fiatalkorú környezetének megváltoztatása érdekében. A pártfogót semmilyen tekintetben nem említi a jogszabály.

Anélkül, hogy a pártfogót említenék, az I. és a II. Be. is tartalmazza a környezettanulmány beszerzésének igényét, majd a III. Be. nevesíti, hogy ezt a pártfogó felügyelő készíti el.

A III. Be.-hez hasonlóan a Be. is fontos szerepet szán a pártfogó felügyelőnek a fiatalkorú terheltre vonatkozó egyéni értékelés elkészítése során. Vita tárgyát nem képezte ez az előírás, hiszen fontos, hogy a bíróság ne csak egy mesterséges, tárgyalótermi közegben tanúsított magatartásból szűrje le a fiatalkorú terhelt személyiségére vonatkozó megállapításait, hanem ismerje meg azt is, hogy a mindennapi életben milyen környezete és személyiségjegyei vannak, hogyan viselkedik a diáktársaival, a tanáraival, a szüleivel. Ugyanakkor a pártfogó felügyelő is csak a meghallgatás és a családlátogatás¹⁶ során találkozhat a fiatalkorúval. Ezt hivatott kiküszöbölni az a javaslatom, hogy a pártfogó felügyelő által beszerzendő, a pedagógus által készített szakvélemény képezze a pártfogó felügyelői vélemény kötelező részét. Ez ugyanis a legközvetlenebb benyomás, hiszen – ha a diákok iskolalátogatási kötelezettségéből indulunk ki – a pedagógus nap mint nap találkozik vele, így stabil, hiteles, megbízható, objektív képet tud nyújtani, hogy mennyire sajátította el és tartja be a társadalmi együttélés szabályait. Ahogy említettem, ez a pe-

Fiatalkorúak bírósága Franciaországban¹⁵

dagógiai szakvélemény válthatná ki a korábbi pedagógus ülnök szerepét, és még a hatékonyságot is növelné, mert a korábbi pedagógus ülnök nem ismerte a fiatalok terhelését, míg az osztályfőnök pontos képpel rendelkezik róla.

4. Az egyéni értékelésről

A fiatalok terhelt személyiségjegyeinek, erkölcsi-értelmi-érzelmi fejlettségének, családi és lakókörnyezetének, társas kapcsolatainak és egyéb személyi körülményeinek feltárása az Fb.-tól kezdve folyamatosan a büntetőügy középpontjában állt. Pont abból a felismerésből következett ugyanis a fiatalok terhelt elleni büntetőeljárások speciális szabályozása, hogy ők különös igényekkel bírnak, és velük kapcsolatban a személyiségfejlődésük viszonylag korai szakaszára tekintettel eredményesebben valósíthatók meg a speciálprevenatív nevelési célok. Éppen ezért – ahogy a pártfogók kapcsán már utaltunk rá – szerezték be az egyéni értékelési eszközként a pártfogó tájékoztatását, a környezettanulmányt, a pártfogó felügyelői véleményét, hallgatták ki tanúként a törvényes képviselőt, a pártfogó felügyelőt.

Ezen állandóságokon túlmenően megjegyezzük, hogy az 1951. évi tvr. lehetőséget biztosított arra, hogy a büntetőeljárásban pedagógust szakértőként hallgassanak ki. Az pedig, hogy a tanács oktatási osztályának a véleményét is be lehetett szerezni, a büntetőügy politikai színezettségét mutatja, mely nem tekinthető kívánatosnak.

Az I. Be. azt is lehetővé tette, hogy a nyomozás során a fiatalok terhelt kihallgatásánál pszichológus legyen jelen.

Az előző pontban megfogalmazott jogalkotási javaslatom visszanyúlik a II. és a III. Be.-hez, mely kötelező jelleggel fogalmazta meg, hogy a környezettanulmány mellett be kell szerezni a fiatalok terhelt iskolai vagy munkahelyi jellemzését.

5. A letartóztatásról és ideiglenes intézkedésekről

Az Fb. a fiatalok bíróságának a hatáskörébe utalja a szülőknek, gyámoknak, gondnokoknak, felügyelőknek a gondozásuk, felügyeletük alatt álló gyerekek és fiatalok ellen elkövetett vétségeit, kihágásait. Ilyen körülmények felmerülése esetén a bíróság közli az adatokat az árvaszékkel, a gyámhatóság pedig az atyai hatalmat megszüntetheti, felfüggesztheti, vagy más intézkedéseket tehet. A nevelés ellenőrzése érdekében pártfogó rendelhető ki. Ha a testi-szellemi fejlődés veszélyeztetett, a fiatalok terhelt eltávolítható a megszokott bűnös környezetéből, és őt más hozzátartozóra, egyéb személyre bízhatja, állami javítóintézetben, gyermekmenhelyen helyezheti el. Ilyen, a büntetőeljárás idejére hatályos ideiglenes intézkedés akkor is tehető, ha a fiatalok terhelt rossz viselkedésével szemben a házi és az iskolai fegyelem eszközei hatástalannak bizonyultak. Utóbbi intézkedéseket a bíróság

rendeli el. Az Fb. nemcsak rugalmas, hanem szigorú szabályozásnak tekinthető. Ezt támasztja alá, hogy a bíróság akkor is intézkedést rendelhet el a fiatalokkal szemben, ha a kiskorúak nem követtek el bűncselekményt, azonban a környezetükben az erkölcsi romlás veszélyének vannak kitéve, züllésnek indultak, továbbá akkor is, ha a 12 éves koruk előtt követtek el bűncselekményt. Ha megnézzük a gyermekvédelem mai rendszerét, akkor megállapíthatjuk azonban, hogy ezek az óvó- és védőintézkedések ma is ismertek, csak nem a büntető eljárásjog, hanem a közigazgatási jog területéhez tartoznak. (Ebből is látszik, hogy a fiatalok büntetőjoga egy olyan komplex jogterület, amelyhez kapcsolódik a gyermekvédelem eszközrendszerre is.)¹⁷ A soron kívüliséget jelentette az a szabály, hogy az elfogott vagy bekísért fiatalokat haladéktalanul át kellett kísérni a fiatalok bíróságához. Ha ez azonnal nem volt megoldható, akkor kivételesen fontos okból őt a rendőrség őrizetben tarthatta, melynek időtartama a 48 órát nem haladhatta meg. Ha a veszélyes természete, erkölcsi romlottsága, gondozására alkalmas személy hiánya indokolta, akkor a bíróság legfeljebb 15 napig a bírósági fogház helyiségében őrizetben tarthatta. Súlyosabb esetekben a fiatalok törvényszéki tanácsa dönthetett úgy, hogy az ügyész előterjesztésére ezt egy-egy hónappal meghosszabbítja. A Bp.-ben szabályozott előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak azonban nem volt helye.

Az 1951. évi tvr. fogalmazta meg az előzetes letartóztatással mint a személyi szabadságot legsúlyosabban korlátozó kényszerintézkedés fiatalokkal kapcsolatban történő alkalmazásáról szóló előírást, mely gyakorlatilag a mai napig érvényes. Eszerint velük szemben a többi feltétel fennállása esetén is csak akkor lehet ezt alkalmazni, ha a cselekmény különös súlya indokolja, vagy a fiatalok az eddigi környezetében meg nem hagyható. Ebben az esetben is el kell azonban őket különíteni a felnőttektől.

Az I. Be. ezeket a többletfeltételeket változatlanul hagyta.

A II. Be. tovább szűkítette az előzetes letartóztatás alkalmazhatóságát, mert kivette a második esetkört, azaz nem indok a letartóztatásra, ha a fiatalok az eddigi környezetében meg nem hagyható. Ez nem büntető jellegű, hanem közigazgatási-gyermekvédelmi intézkedést igényel.

A III. Be. ezen az úton haladt tovább, részletezve az elrendelés és fenntartás eljárási szabályait.

A fiatalok terhelttel szemben alkalmazott (előzetes) letartóztatás visszaszorulása nemcsak a jogszabályokban, hanem a joggyakorlatban is megfigyelhető tendencia. Ez egyrészt összefüggésben áll az európai bírósági döntésekkel, melyek nemcsak a fiatal-, hanem a felnőttkorúak esetén is minél szűkebbre és rövidebbre kívánja szabni a jogerős bírósági ítélet nélküli szabadságelvontást. Másrészt pedig figyelemmel van a fiatalok életkori sajátosságaira. Az értelmi-erkölcsi-szellemi fejlődést kevésbé szolgálja ez a jogintézmény.

6. A felelősségről és a holisztikus gondolkodásmódról

Ezen a ponton nem a bűnelkövető felelősségéről ejtünk szót. Az természetesen az elsődleges, de a fiatalkorúak esetén az őket körülvevő társadalmi közeg szerepéről beszélünk.

Az Fb. rendelkezett először arról, hogy a fiatalkorúval szembeni büntetőeljárás megindításáról a tartózkodási helye szerint illetékes árvaszéket is értesíteni kell, valamint elküldendő nekik az ügydöntő határozat. Már az eljárás alatt kirendelhető a fiatalkorú terhelte mellé egy pártfogó, aki a nevelését ellenőrzi és felügyeli. A fiatalkorút el is lehet távolítani a környezetéből, és javítóintézetben, állami gyermekmenhelyen elhelyezni, ha testi-erkölcsi veszélynek van kitéve, illetve vele szemben a már említettek szerint a házi és iskolai fegyelmezés nem vezetett eredményre.

Jól látszik, hogy nemcsak a rendőrség, ügyészség, bíróság játszott szerepet a fiatalkorú megjavításában, hanem az árvaszék, a pártfogó, a javítóintézet és az állami gyermekmenhely is. Ma már elképzelhetetlen különlegesség, hogy a bíró nagyobb szigorra, gondosabb nevelésre figyelmeztesse; a gyerek megfenyítésére, őt a veszélyes környezetből, életmódtól való visszatartásra utasítsa a szülőt, ha a 12. életév betöltése előtt a kiskorú bűncselekményt követett el, vagy a 18. életévét be nem töltött személy bűncselekményt nem követett el, de a környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve, vagy zülleni kezdett.

Az 1951. évi tvr. a fiatalkorú ügyében a tárgyalás kitűzéséről értesíteni rendelte az iskolai hatóságot. Ők a jogerős határozatból is kaptak egy példányt. Rosta Andrea mindezt a mai szignalizációs kötelezettség első megjelenési formájának tekinti.¹⁸ Ezt a szabályozást az I. Be. átvette. Bár a fiatalkorúak tanácsában helyet kapott egy pedagógus is, még arra is volt lehetőség, hogy szakértőként is meghallgassanak egyet, illetve a helyi tanács oktatási osztályának véleményét is beszerezzék. A pedagógusok bevonását – az általuk írásban készített jellemzés, pedagógiai szakvélemény útján – mind pedig a jogerős határozat iskolának történő elküldését újra bevezetésre alkalmasnak tartjuk. A társadalmi felelősség, a holisztikus gondolkodásmód jegyében segíti a nevelő hatás kifejtését, ha az oktatási intézmény tudomást szerez a büntetőeljárás megindításáról, befejezéséről. Egyrészt védeni tudja ezzel mind a kriminális magatartás elkövetőjét, mind pedig – ha az iskola tanulója – a sértettjét vagy a nem érintett többi diákot, pedagógust. Másrészt pedig, ha a megfelelő információkkal rendelkezik, akkor hatékonyabb pedagógiai eszközöket tud választani a fiatalkorú terhelte értelmi-erkölcsi-érzelmi fejlesztéséhez.

A büntetőeljárás lefolytatásával párhuzamosan, ha védő-, óvintézkedés meghozatala mutatkozik szükségesnek, akkor annak megtétele a járási és városi tanács végrehajtó bizottságának a hatáskörébe tartozik. Ezzel a fiatalkorúak bíróságának a feladata és felelőssége csökkent. Az Fb. rendelkezéseivel szemben már csak igazságszolgáltatási feladata maradt, a szociálpolitikaiakat a helyi államigazgatási szervek látták el. Így a továbbiakban már

nem volt teendője a bíróságnak a 12 éven aluli bűnelkövetők, illetve a züllésnek, erkölcsi romlásnak kitétt kiskorúak ügyeinek gyermekvédelmi jellegű kezelése.

Az I. Be. nemcsak pedagógus szakértőként történő meghallgatását tette lehetővé, hanem gyógypedagógusét is, és megkereshetett ifjúsági szervezetet, valamint szakigazgatási szervet. Nem a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás külön rendelkezései között, hanem alapelvi szinten rögzítette a szignalizációs kötelezettséget. Ennek értelmében a büntetőügyekben eljáró hatóságok kötelesek a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervek tudomására hozni az elkövetett bűn okait és körülményeit, hogy az meghozhassa a szükséges intézkedéseket azok megszüntetése érdekében. Ezeknek a szerveknek viszontjelzési kötelezettsége állt fenn a bíróságok irányába, hogy milyen bűnmegelőzési intézkedéseket tettek.

A II. Be. megítélésünk szerint visszalépést jelent a korábbiakhoz képest. Sem értesíteni nem kellett az iskolai hatóságot a tárgyalásról, sem a határozatot elküldeni nekik. Csak gyógypedagógus tanúkenti meghallgatására volt lehetőség.

A pedagógus véleményét volt hivatott pótolni a III. Be. újítása, hogy kötelezően beszerzendő a fiatalkorú terhelte iskolai jellemzése. Megítélésünk szerint nem szerencsés, hogy a Be.-ben ez a rész nem szerepel, mert a fentiekben leírtak értelmében szükséges a pedagógusi szemlélet, vélemény, tapasztalat érvényre juttatása.

7. A határozat megbélyegző hatásáról

7.1. Bűnös vagy nem bűnös?

Kriminológiai kutatások igazolják, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása olyan stigmát, bélyeget ragaszthat az elkövetőre, amely megnehezíti a társadalomba való visszailleszkedés folyamatát. Különösen igaz ez a fiatalkorúakra. Éppen ezért figyelemre méltó az Fb. azon szabálya, mely szerint a fiatalkorú terhelte a bűnösség megállapítása nélkül, tárgyaláson kívül próbára bocsáthatja; őt 8 óra és 20 óra között 3–12 órán át a bíróság helyiségében az élelmezés korlátozásával, elvonásával őrizetben tarthatja. Nem is annyira a szankciók faja képezi az elemzésünk tárgyát, hanem maga az elv, hogy tárgyaláson kívül és a bűnösség megállapítása nélkül alkalmazhatott szankciót a bíróság. Egyfelől ez egy bölcs gondolat abból a szempontból, hogy az egyszeri botlás – az ügyész nyilatkozatától, a bíróság megítélésétől függően – nem eredményezi a bíróság előtti megszégyenülést. Másfelől viszont elemzésünk szerint nem állja ki a jogállamiság próbáját, hogy valakivel szemben a bűnösség megállapítása nélkül alkalmaznak büntetőjogi szankciókat. A bűncselekmény elenyészően csekély súlya esetén a bíróság dönthetett úgy, hogy az ügyészség nyilatkozatának a beérkezését követően a büntetőeljárást tárgyaláson kívül megszünteti.

Ugyanígy az 1951. évi tvr. is biztosította mind a nyomozás, mind a bírósági eljárás során a megszüntetési lehetőséget, ha a fiatalkorú terhelte az értelmi fejletlenségénél fogva a bűncselekmény társadalomra veszélyes-

ségét nem ismerhette fel, vagy a csekélyebb súlyú bűncselekményt más személy befolyása alatt követte el, és vele szemben nevelő intézkedésre nincs szükség. A bíróság a bűnösség kimondása nélkül is próbára bocsáthatta, gyógypedagógiai vagy javítóintézetbe utalhatta a terheltet. Sőt, ilyen szankciót csak a bűnösnek kimondás mellőzésével lehetett alkalmazni. A fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról szóló 1954. évi 23. tvr. kibővítette ezt a megrovással. Ezt vette át az I. Be. és a II. Be. is, de csak az előbbi rögzítette, hogy tárgyalás mellőzésével pénzbüntetést fiatalkorú terhelttel szemben nem lehet kiszabni. A III. Be. már az általános szabályokat rendelte alkalmazni, és mellőzte az ilyen korlátozást.

Bár a bűnösség kimondása nélkül szankció kiszabására, alkalmazására ma már nincs lehetőség, de a III. Be. tartalmazta a vádemelés elhalasztásának lehetőségét. Ha a vádemelés feltételei fennállnak, de a bűncselekmény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetett, az ügyészség a fiatalkorú terhelt helyes irányú fejlődése érdekében a vádemelést elhalaszthatja, és őt magatartási szabályok betartására kötelezheti, vele szemben kötelezettségek teljesítését írhatja elő. A Be. feltételes ügyészi felfüggesztése ezzel rokon jogintézmény.

7.2. A tárgyalás nyilvánosságáról és a terhelt jelenlétéről

A fiatalkorú terhelt védelme és a stigmatizáció elkerülése érdekében már az Fb. tartalmazta, hogy a bíróság – a mérlegelésétől függően – a tárgyalásról kizárhatja a nyilvánosságot. Az Fb. specialitása, hogy ennek hiányában is csak a hatóságok, a gyermekvédő és patronázs egyesületek tagjai, ügyvédek, ügyvédhelyettesek és -jelöltek, joggyakornokok lehetnek jelen. Más felnőtt érdeklődő jelenlétét – a jogos érdek fennállása esetén – a bíró megengedhette. Az ügyész és a terhelt távollétében azonban a tárgyalás nem volt megtartható. Utóbbit a bíróság a tárgyalóterem elhagyására kötelezhette, ha a tárgyalás egyes részei a fejlődésére hátrányos befolyást gyakorolhatnának. A távollétében lefolytatott bizonyítás eredményét a belátása szerint közölhette a terhelttel.

Az 1951. évi tvr., az I. Be., a II. Be., a III. Be. is átvette a nyilvánosság kizárásának a lehetőségét. A III. Be. újra az Fb. irányát követve írta elő a terhelt jelenléti kötelezettségét, mely alól csak akkor volt helye kivételnek, ha a fiatalkorú helyes irányú fejlődését károsan befolyásolná.

8. A jogorvoslatról

A mai idők és elvárások próbáját több szempontból sem állná ki az Fb. jogorvoslati rendszere. A fellebbezésnek nem volt halasztó hatálya, bár a bíró a fiatalkorú érdekében a végrehajtást felfüggeszthette. Ugyan a határozat ellen nemcsak az ügyész, a magánvádló, a terhelt, a védő és a törvényes képviselő, a szülő jelenthetett be fellebbezést – mint ma is –, hanem a házastárs is, de az ügyész felleb-

bezésének hiányában a többi jogosult csak javítónevelés, fogház-, államfogház-büntetés és elzárás esetén rendelkezett önálló fellebbezési joggal. A fiatalkorú terhelt, a törvényes képviselője és a védő emellett a bűnügyi költségre, a magánjogi igényre és az egyéb mellékkérdésekre terjeszthetett elő önálló jogorvoslatot. (A másodfokú tárgyaláson a védő részvétele kötelező volt.) A másodfokú határozat ellen a királyi ítélőtáblának címzett semmisségi panasszal a törvény lényeges rendelkezései sérelme miatt az ügyész, a terhelt, a törvényes képviselője, a védője élhetett. Utóbbiak azonban csak akkor, ha a bíróság javítónevelést, fogház- vagy államfogház-büntetést állapított meg. Ugyanez a szabály vonatkozott az elítélt javára irányuló újrafelvételi eljárásra.

Követve ezt a vonalat, az 1951. évi tvr. és az I. Be. is akként rendelkezett, hogy a fellebbezésnek a javítóintézeti nevelés és gyógypedagógiai intézetbe utalás esetén nincs halasztó hatálya, a végrehajtás felfüggesztése a bíróságtól függött. Megrovás és próbára bocsátás alkalmazása esetén a többi jogosult által bejelentett fellebbezés csak akkor hatályos, ha az ügyész is jogorvoslatot nyújtott be. Ilyen tartalmú határozatok ellen a fiatalkorú terhelt javára perújításnak helye nincs. Részben folytatta ezt az irányt a II. Be., azonban a fellebbezés korlátozottságát megszüntette. Immár nem függött az ügyész nyilatkozatától a megrovás és a próbára bocsátás elleni fellebbezés. A perújítás kizártsága is megszűnt.

A III. Be. már nem tartalmazott a fellebbezésre nézve speciális szabályokat, azaz a terhelt, a törvényes képviselő, a védő fellebbezési joga feltétlen, önálló volt, és halasztó hatállyal rendelkezett az első fokú határozat végrehajtására nézve.

A fejlődési ív eredményeként pozitív, hogy a fiatalkorú terhelt, a törvényes képviselő, a védő fellebbezési joga önállósodott. A garanciális szempontok erősödését mutatja az is, hogy a fellebbezés automatikusan halasztó hatályt jelentett a határozat végrehajtására. Szélesedett a rendkívüli jogorvoslatok igénybevételének a lehetősége is. Ez a tendencia mind a jogállami, mind pedig a nemzetközi elvárásokkal és szabályozásokkal összhangban van.

9. Sommázat

Az Fb. felismerése, hogy a fiatalkorúak még terhelti pozícióban is speciális igényekkel bírnak, amelyre tekintettel kell lenni, olyan kiindulópontot jelentett a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás szabályozására nézve, mely a mai napig érintetlen cölöp. Ugyanígy standard a személység megismerésének az igénye, mely a kezdetektől fogva cél volt.

A fejlődési ívet összegezve elmondható, hogy egy kivételtől (1951. évi tvr.) eltekintve a magyar szabályozás nem vonja össze az anyagi és az eljárási jogi normákat, továbbá nem alkot külön eljárási jogszabályt a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásra, hanem az általános rendelkezések közé illeszti különjárásként.

Magát a kifejezést, hogy fiatalkorúak bírósága, igazán csak 2011. augusztus 31-ig lehetett értelmezni, mert ezt

követően valamennyi bíróság egyben fiatalkorúak bíróságává is vált.

Minél közelebb voltunk időben a speciális szabályozás igényének a felismeréséhez, annál inkább megfigyelhető az egyedi vonások sokasága.

Egyedül a jogorvoslati lehetőségek szélesebbé tárása az olyan egyértelműen pozitív fejlemény és tendencia, amely napjainkhoz köthető.

Baumgarten Izidor fentiekben idézett szavait tovább elemezve megállapítjuk, hogy a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás speciális szabályai is csak annyiban szolgálnak a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás különös célját, ha azokat a szabályozás szellemiségének megfelelően alkalmazzák a gyakorlatban. Évszázados szavai ma is aktuálisak. Gyurkó Szilvia a paradigmaváltás zálogát nem új jogszabályok megalkotásában, hanem az emberek szemléletében látja.¹⁹

BERTALDÓ, ANDRÁS

Die Geschichte des Strafverfahrens gegen Jugendliche in Ungarn im 20. Jahrhundert (Zusammenfassung)

Der Aufsatz zeigt die Entwicklung des ungarischen Strafverfahrens gegen jugendliche Beschuldigten. Dabei analysieren wir die Geschichte der einzelnen Rechtsinstitutionen. Die mehr als hundertjährige Zeitreise weist auf, dass der Anspruch auf Spezialisierung am Anfang des 20. Jahrhunderts stärker vorhanden war als heutzutage. Hauptsächlich wird auf die Frage der Jugendgerichte, u. a. auf die individuelle Bewertung der Jugendlichen, auf die Verhaftung, auf die Rechtsmittel und auf die Herangehensweise konzentriert. Letztere ist das A und O im

Strafverfahren, da die Jugendlichen speziell gefördert werden müssen um sie von der Ausübung weiterer Straftaten fernzuhalten. Das ist aber eine gesamtgesellschaftliche Angelegenheit. Die Zusammenarbeit der Gerichte, der Bildungsinstitutionen, der Bewährungshelfer und der Familien ist erforderlich. Die historische Übersicht gibt Anlass dazu, über die Inkorporation früherer Regeln, Rechtsvorschriften zu diskutieren, um das Strafverfahren gegen jugendliche Beschuldigten effektiver und sensibler zu gestalten.

Jegyzetek

- ¹ ROSTA Andrea: *A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája*. Budapest, 2014. L'Harmattan Kiadó – Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, 346–347. p.
- ² AUER György – MENDELÉNYI László: *A bűnvádi eljárási jog VI*. Budapest, 1930. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat Kiadása, 164. p.
- ³ AUER – MENDELÉNYI 1930. 164. p.
- ⁴ DEBRECZENI Lilla: Szükséges-e külön büntető igazságszolgáltatás a fiatalkorúaknak? *Belügyi Szemle*, 2011. 11. sz. 46. p.
- ⁵ www.coloradovirtuallibrary.org/wp-content/uploads/Judge-Ben-Lindsey-juvenile-court-HC-600x488.jpg
- ⁶ DEBRECZENI 2011. 48. p.
- ⁷ BAUMGARTEN Izidor: *Büntetőjogi tanulmányok III*. Budapest, 1907–1914. Grill Károly Könyvkiadó, 133. p.
- ⁸ LAJTÁR István: A kiskorúak bűnözésének és a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának egyes kérdéseiről. *Ügyészek Lapja*, 2007. 6. sz. 18. p.
- ⁹ FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – TREMMEL Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest–Pécs, 2004. Dialóg Campus Kiadó, 599. p.
- ¹⁰ HOLÉ Katalin – KADLÓT Erzsébet: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. VI. kötet: A külön eljárások*. Budapest, 2007. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 34–37. p.

- ¹¹ VASS Péter: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás. *Ügyészek Lapja*, 2016. 3–4. sz. 91. p.
- ¹² HERKE Csongor: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás. *Jura*, 1997. 1. sz. 31. p.
- ¹³ HALÁSZ Beáta: A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás specialitásai. *Belügyi Szemle*, 2014. 12. sz. 66. p.
- ¹⁴ FENYVESI Csaba: *A védőügyvéd – a védő büntetőeljárás szerepéről és jogállásáról*. Budapest–Pécs, 2002. Dialóg Campus Kiadó, 334. p.
- ¹⁵ www.humanite.fr/juge-mal-les-mineurs-547525
- ¹⁶ A családlátogatás azért is fontos, mert a család a társadalom alapja, általában védő és oltalmazó funkciót tölt be, néha azonban veszélyforrás. Lásd GIBICSÁR Gyula: A család megvédi a kiskorúakat? – Egy ügyészi vizsgálat tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 1995. 3. sz. 7. p.
- ¹⁷ FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Budapest, 2007. Complex Kiadó, 381. p.
- ¹⁸ ROSTA 2014. 350. p.
- ¹⁹ GYURKÓ Szilvia: Gyermekközpontú büntető igazságszolgáltatás Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 2013. 9. sz. 29. p.

